

O ŠTUDIJU FILOZOFIJE DANES – NA KONCU FILOZOFIJE

Pričujoča tema našega današnjega pogovora, namreč o študiju filozofije danes, je z več strani gledano problematična. Govoriti o študiju filozofije študentom filozofije, ki že končujejo svoj študij, ki so torej že absolventi tega študija, je videti nekako čudaško. Saj očitno prihaja taka tema zanje že prepozno. Po drugi strani pa je vsakemu od vas in vsem nam gotovo že znano, da se zaresen študij filozofije ne more končati z absolviranjem osmih semestrov posedanja na predavanjih, seminarjih in z izpolnitvijo programskih šolskih obveznosti – izpitov ipd. Prej je res, da se šele z absolviranjem takega akademskega šolanja pravi študij filozofije šele začena. Namreč tak študij, ki ni več podvržen prisili šolskih akademskih programov in odvisnosti od profesorjev.

111

Toda ne glede na naznačeno razliko študija filozofije, se nam zastavlja naslednje odločilno vprašanje: Kateri in kakšen način študija filozofije je pravi? Takšno vprašanje se zastavlja prav nam samim izrecno v našem času in prostoru. Je kakršen koli način študija filozofije – in s tem seveda prav tako tudi način akademskih predavanj filozofije – že kar »pravi«. Mar ni že beseda »pravi način« dvomljiva, saj nekako nakazuje, da so možni tudi

nepravi načini študija filozofije. Zdi se najprej, da je toliko bolj »pravi« tisti način študija, kolikor objektivnejše se pri njem odvija prenos in usvajanje znanja o velikem izročilu filozofije od njenega začetka pri starih Grkih do današnjega dne. Študij filozofije bi bil prenos in usvajanje znanja filozofije izročila. Toda ravno tak študij nikakor ne more biti *pravi študij filozofije*. Namesto pristni pravi študij filozofije je to zgolj *akademsko učenjaštvo*, ki je po svojem bistvu *pseudofilozofsko*, ko se samemu sebi zdi že zadostno. Jasno je seveda, da je tudi akademska »filozofska« učenost potrebna, vendar v filozofiji ni zadostna. Skratka: pravi študij filozofije ne more biti zgolj prenos in usvajanje nekakšnega znanja in učenosti, ker to nikoli ni filozofiranje.

Druga, nemajhna težava študija filozofije je mnogoterost stališč ali tako imenovanih filozofskih pozicij, na katerih se filozofija, njena zgodovina in s tem tudi študij filozofije prikažejo in izvajajo zelo različno – tudi skrajno medsebojno nasprotujoče in sprto, nezdružljivo. Filozofija, njena zgodovina, njen študij se bodo močno razlikovali npr. s pozicij krščanske teološke miselnosti, marksistične miselnosti, na stališču raznih obnov in smeri: neotomizma/neosholastike, neohegeljanizma, neokantovstva, marksizma, psihologizma, psihoanalitizma, fenomenologije, analitične filozofije, vrednostno – življenjske filozofije, eksistencializma, znanstvenega objektivizma, pozitivizma – če omenim samo nekatere. Katera teh smeri/stališč prinaša bolj ali manj *pravi* način študija filozofije? Je to danes sploh še smiselno vprašanje? Danes, namreč v času razglašene duhovnega »pluralizma« – se zdi iskanje »pravega« načina zgrešeno, blodno početje, saj se zdi, da so vsi enako upravičeni – in je torej tudi vsak po svoje in za sebe »pravi«. Toda povsem očitno je, da je takšno stanje pravzaprav že stanje razkroja evropskega filozofskega duha – in z njim tudi stanje popolne zmede in samovoljne poljubnosti študija filozofije. Takšno stanje pa prinaša nam, študirajočim filozofijo, bolečo izkušnjo problematičnosti našega takega početja – namreč študija – in obenem izkušnjo – nič manj bolečo – da filozofija in njeno veliko izročilo sploh nista káko zagotovljeno objektivno znanje, ki ga je mogoče akademsko učenjaško prenašati in usvajati. Kajti »filozofski« akademizem se nikoli ne more izogniti neogibni stališčnosti v filozofiji, ki sem jo omenil. Stanje se zdi dokaj brezupno za izhod iskanja kakega *pravega*

načina študija filozofije. Pravi bi mogel biti tisti in tak način študija filozofije, ki bi ustrezal, torej bil *od-govoren* tistemu *bistvenemu filozofskemu* vse njene zgodovine. Ali imamo danes kako izkušnjo o tem, kaj bi moglo biti tisto »bistveno filozofsko« vse njene velike zgodovine, tisto namreč, kar je gnalo vse filozofiranje in kar naj bi gnalo tudi pravi način študija filozofije? Očitno take edinstvene zavezujoče skupne izkušnje tistega »bistveno filozofskega samega« danes nimamo. Natančneje rečeno: tisto »bistveno filozofsko« je danes – na prvi pogled – prav tako različno in mnogotero, kakor so različna prej omenjena tako imenovana osnovna stališča tako imenovanih »filozofskih smeri«. Skratka: vsakdo si po svoje določi tisto »bistveno filozofsko«, ki je njemu »edino pravo« zanj in po katerem upravlja svoj študij in predavanja filozofije. Videti je, da ni poti iz današnjega razkroja filozofskega duha.

Pa vendar moramo mi sami – vsak pri sebi kot zmeraj začenjajoči s študijem filozofije – zastaviti sebi ne zlahka odgovorljivo vprašanje: Kaj te danes nagne, motivira, žene k študiju filozofije? Ne kaj nasploh žene, ampak kaj prav tebe žene in motivira za študij filozofije. Sestavna razsežnost tega vprašanja je: Kaj te žene in motivira danes za to, da se »odločiš« za to ali ono »filozofsko smer« in »stališče«? Kaj te npr. nagne k »odločitvi« za »fenomenologijo« ali za »analitično filozofijo« ali za »psihoanalitično filozofijo« ali za »filozofijo življenja« ali za »krščansko filozofijo« ali za »marksistično filozofijo« ali za »kritiko ideologije« ipd.? Je to kaj poljubnega? Je to kaj zunajfilozofskega – kaki vnanji oziri ali nameni, kake »družbene potrebe«, kaka »radovednost« ali morda »jeza«? Kaj te motivira, nagne, žene k temu ali onemu? Morda zgolj akademizem? Morda zgolj želja po verbalni ali nazorski elokvenci, morda zgolj ekstravaganca, morda kako posebno vprašanje? Tisoč možnih motivov je. Vendar pristno *filozofski* je lahko le tisti, ki je že od nekdaj gnal filozofiranje v vsej zgodovini filozofije. Se pravi: tvoj pristni določujoči motiv študija filozofije naj bi bil prav tisti, ki je gnal vse filozofiranje velikih filozofov. Ta pa ne more biti prav nič drugega kot tisto »bistveno filozofsko samo«, ki je samo po sebi takšno, da bistveno pri-zadeva tebe samega kot človeka in določa/nosi tako tvojo lastno človeškost. Drugače rečeno: med prvo odločilno *zadevo* vse filozofije v njeni zgodovini in človekom, ki ga ta *zadeva bistveno pri-zadene* tako, da

nosi – podarja – njemu njegovo človeškost, je tak izvorni odnos. Skratka: tisto »bistveno filozofsko samo« se kar najtesneje tiče bistva človeka – tebe samega – tako, da šele iz te zadeve si, kar si: človek evropske človeškosti. In iz tega *odnosa* sopripadnosti – zedinjenosti – *zadeve* vse filozofije in *bistva* človeka prihaja – naj bi prihajal – tudi tisti odločilni nagib in/ali motiv za *pravi* študij filozofije. Toda ravno tu je problem: *zadeva* sama velike filozofije izročila je izgubljena v današnjem razkroju – tako imenovanem »pluralizmu filozofskega duha«. Ne ve se več, kaj je nepoljubna, človeka zavezujoča *zadeva sama* vse velike filozofije, ne ve se več, kaj je tisto »*bistveno filozofsko*«, ki kot *zadeva pri-zadeva* človeka samega v bistvu in ne dopušča nobene pluralistične poljubenosti. Toda ta pluralizem današnjosti iz svoje izgubljenosti *zadeve* dela krepost: dekadenca kot krepost. Le zelo redki se dandanes prebijejo do te *zadeve*. Večina takoiimenovanih »filozofov« danes tava v vsakršnih filozofemih in interpretacijah, ki pa jih ne zavezujejo pristno, so jim vse bolj pusto zgolj znanje o vsakršnih trditvah. To je najbednejša usoda tako imenovanih »filozofov« v našem času: pravzaprav ne vedo, zakaj se sploh gredo filozofe.

114

Pogosto omenjam »naš čas«, torej današnjost. Že v naslovu teme svojega predavanja govorim »o študiju filozofije danes«. Kar ta »*danes*« v naslovu določneje označuje, je beseda »*na koncu filozofije*«. Na prvi pogled je to videti nor paradoks: »študij filozofije na koncu filozofije«! Kaj si je pravzaprav mogoče misliti s takim »*koncem*«? »Danes« – »konec filozofije« – in čemu potem še »študij filozofije«?! »Danes« – se pravi: v naši moderni dobi evropske svetovne zgodovine; nekateri pa bi morda raje rekli kar »post-moderni«. Kaj zaznamuje našo modernost kot samosvojo dobo? Po besedi naslova očitno konec filozofije: po tem koncu je ta naša doba, kar je. Toda ali ni taka trditev skrajno problematična?! Kdaj pa je bila filozofska produkcija večja kakor v naši dobi, ko se polnijo cele knjižnice s tako imenovano »filozofsko literaturo«? Ko še nikoli ni bilo na svetu toliko »filozofov«, kot jih je dandanes? Ko še nikoli ni bilo toliko filozofskih kongresov, zborovanj, okroglih miz, diskusij itd. Leta 1968 sem se udeležil XIV. svetovnega filozofskega kongresa na Dunaju in se tam srečal z nepredstavljivo množico 3000 filozofov z vsega sveta in vseh mogočih številnih filozofskih smeri, kar je delovalo name kot znameniti Babilon potem, ko mu je po

legendi bog zmešal jezike. Zdi se noro govoriti o koncu filozofije danes, ko še nikoli ni bilo toliko študirajočih filozofijo in ko akademski pogon predavanj in študija filozofije s tisoči in tisoči študentov teče produktivno na visokih obratih in s stalnim naraščanjem! In tudi to je res, da naše stoletje premore velike filozofe: npr. Husserl, Heidegger, Jaspers, Sartre, Driesch, Klages, Russell in Whitehead, Unamuno, Sprager, Spengler, Scheler, Carnap, Ortega y Gasset, Jacques Maritain, Karl Barth, N. Hartman, Wittgenstein, Mainong, celo Lacan, francoski strukturalisti, neomarksisti več šol in še mnogi drugi – pri nas npr. France Veber in Aleš Ušeničnik med obema vojnoma. Prav tako še nikoli doslej niso bile tako neznansko razvite tako imenovane »filozofske discipline«: etika, estetika, filozofska antropologija, logika, spoznavna teorija ali gnoseologija, filozofija politike, pravna filozofija, celo teologija, filozofska hermenevtika idr. Vsa ta disciplinarna produkcija in obilje danes posamezniku neobvladljiva v svoji neznanskosti. Kako je torej sploh mogoče danes pametnemu človeku govoriti o koncu filozofije? In si pri tem še izmisliti nekakšen psevdoproblem študija filozofije danes!?

115

Brez dvoma mora tisti, ki govori o koncu filozofije danes, imeti vse omejeno pred očmi. Še več: ta neznanski današnji pogon tistega, kar se imenuje s častitljivim imenom velikega izročila filozofija, mora to stanje *zares izkusiti* vtem, ko se temu neznanskemu pogonu takoimenovane filozofije povsem odpre in mu pusti, da ga zares zadene njegova današnja kaotičnost – kot kaotičnost evropskega duha samega, ki ogroža evropskega človeka kot takega. Navzoči tu ste, kot sem obveščen, mladi fenomenologi. Spomnite se svojega študija očeta moderne fenomenologije, *E. Husserla*: izkušnja strašne krize in stiske evropskega duha v njegovem razkroju, povnanjenju, naturalističnem in psihologističnem poplitvenju ga je osebno hudo zadela, pri-zadela tako, da mu brez najdenja nekega izhoda iz nastalega zgodovinskega kritičnega stanja duhovno ni več mogoče živeti, kakor se je sam izrazil. To ga je gnalo k fenomenologiji in h gradnji zanesljivega, torej na »samodanosti« *utemeljenega* in občezavezujočega sistema uma/duha v lastni zasnovi transcendentalne fenomenološke filozofije.

Toda kar prekmalu je postalo očitno, da je Husserlova zasnova zgradbe tako

imenovane transcendentalne fenomenološke filozofije, pravzaprav le neka vrnitev in poskus obnove tiste filozofije novega veka, ki se je začela z Descartesom, Leibnizom, Kantom in se dovršila v sistemih nemškega klasičnega idealizma – predvsem v veličastnem Heglovem sistemu duha. Husserlova filozofija je bila na začetku našega stoletja podvzeta *regresija* na neko že premišljeno možnost filozofije, na neko nekdanjo filozofsko pozicijo in je prav kot taka regresija bila obsojena na neuspeh, kljub vsej nemajhni akademski odmevnosti Husserlovega filozofskega dela. Namreč neuspeh v smislu premaganja tiste krize evropskega duha in evropskega človeštva, ki je bila njena začetna spodbuda. Imela je sicer velik akademski uspeh – in ga ima še dandanes –, vendar tistega, zaradi česar je nastala – krize in kaosa evropskega duha in ogroženosti evropskega človeštva – ji ni uspelo premagati. Z odkritjem fenomenologije kot načina mišljenja pa je spodbudila Heideggro k preboju obzorja vse dosedanje filozofije od njenega začetka naprej. Zato Heideggrovo mišljenje strogo vzeto ni filozofija. To Husserlovo odkritje samo – fenomenologija – je bilo le neka obnova tistega prastarega, začetnega pred-znanstvenega bistva filozofiranja oz. mišljenja.

116

Husserl je veliki primer – največji! – vse tiste regresije neznansko razraščene pogona tako imenovane »filozofije« v našem času, regresije na že zapuščene pozicije evropskega duha. In prav zato je ves ta današnji neznanski pogon filozofije vse bolj in bolj brezbitven, *brezresničen*, zato *nezavezujoč*, povsem poljuben, podvržen samovolji vsakršnih avtorjev in akademskih avtoritet: v celoti način povnanjenega in povsem površinskega dogajanja konca filozofije. Kajti vsakemu, ki ima za ves ta pogon današnje »filozofije« odprto tretjo uho, je očitno, da ves ta pogon današnje filozofije po svoji vse hujši brezbitvenosti prav nič več ne določa tistega, kar danes svetovnozgodovinsko JE ali se godi. Filozofija – to, kar se danes tako imenuje –, je danes odrinjena na nebitveno obrobje modernega dogajanja sveta in človeka ter je dopuščena tu samo še kot neki poseben neodločajoč segment kulture, ki ga pač »kulturnemu Evropejcu« ni mogoče odpraviti, čeprav filozofija ničesar več v tej dobi ne določa in je le neko možganč-karsko samozadovoljevanje posebnega akademsko-kulturniškega stanu. In ker je sama ta »filozofija« v svojem takem današnjem pogonu tako poljubna in samozadovoljna, je takšen seveda tudi današnji študij filozofije.

Toda – odgovori si zdaj vsak študirajoči na preprosto vprašanje: Ali je tvoj najpristnejši motiv in nagib za študij filozofije danes to, da se boš osposobil – beri nagulil in prestal vse promocije – za svoje sodelovanje v tem brez-bistvenem in nezavezujočem »filozofskem« pogonu današnjosti in boš zadovoljen s tem, ko boš v tem pogonu odigral neko svojo vlogo in funkcijo? Kdor se tega stanja današnjosti zares ove tako, da ga to stanje take videzne »filozofije« prizadene zares, ta bo prav gotovo odgovoril svoj odločni NE vsemu temu. Toda tak je moral že veliko preštudirati iz izročila filozofije in njenega modernega stanja. Tak se bo v taki samosvoji lastni hudi pri-zadetosti spomnil tistega velikega misleca na začetku moderne dobe, pri kate-rem in skozi misel katerega se je prvič ubesedila zastrta neznosna *dekadenca* in prikriti *nihilizem* evropskega duha in z njim evropskega človeka boleče hude izkušnje nesmisla in brezcilnosti vsega in sebe samega v vsem svojem početju v življenju. Spomnil se bo *F. Nietzscheja* kot prvega in edinstvenega modernista Evrope. Kajti Nietzsche je celotnega duha evropske zgodovine dosledno in nepoljubno izpeljal do njegove končne, nepresegljive konse-quence: nihilizma tega duha samega za sebe samega. Prav to pa je notranji bistveni zgodovinski dogodek *konca filozofije*, spričo katerega ostaja misle-čemu samo dvoje: ali regresija nazaj na neke že zapuščene pozicije evrop-skega duha, kar nazadnje pelje v propad filozofskega mišljenja in s tem ogroženost evropskega človeka v neovedenem nihilizmu, ali preboj k ne-kemu novemu začetku povsem drugačnega mišljenja, ki ni več filozofija. To je skrajno poenostavljeno naznačena ena stran notranjega filozofskega doslednega *konca filozofije*. Druga stran konca filozofije se ovedenju danes pokaže kot *razpustitev* velikega izročila filozofije v moderne znanosti. Um filozofije, ki ga vzpostavljajo onto-logični pojmi in kategorije in matema-tična metoda (v smislu grške *mathesis*), je ne le utemeljitev moderne zna-nosti, ampak je njena nosilna in določujoča sredina, medij, v katerem deluje znanost tako, kakor plava riba v vodi: brez ovedenosti tega. In praksa zna-nosti današnjosti, ki zajema vse relevantne dejavnosti v naši dobi in je po svojem zastrtem gonilu tisto vsedoločujoče v naši dobi – ta praksa znanosti, kot v mediju po filozofiji izumljenega uma odvijajoča se – ne potrebuje danes nobene filozofske utemeljitve več. Filozofija je zanjo postala nepo-trebna, če ne celo ovirajoča – mora biti odrinjena v nepotrebnost: je za vsezajemajočo prakso znanosti današnjosti odveč, – je zgolj še dopuščena

kot neko kulturno obrobje ali okras »kulture« kot nekega pogona, ki ga samega obvladuje znanost. To je drugi, s prvim sovisni moment konca filozofije. Seveda se danes od humanistično zaskrbljenih znanstvenikov včasih sliši klic, naj bi jim vendar filozofija dala »prave vrednote«, etične usmeritve za njihovo prakso ipd. Toda ravno take brezmiselne zahteve naslovljene filozofiji, ki jim nasedajo celo nekateri »filozofi«, kažejo le neznanstveno stopnjo propada razumevanja bistva filozofije, ki pač nikoli ne more capljati in šepati za tako imenovanim »razvojem znanosti« in streči takim povsem neznanstvenim »humanističnim« potrebam in stiskam znanstvenikov. Kajti filozofija v svoji bistveni pristnosti nikoli ne more biti tak razpoložljivi servis današnje znanosti. Saj je filozofija na polju same znanstvenosti današnjih znanosti – na polju njenih raziskav – povsem odrinjena kot nepotrebna. Jasno je, da mi v okviru pričujoče teme o študiju filozofije v našem času ni mogoče podrobneje razvijati načetega vprašanja nepotrebosti filozofije na njenem koncu.

118

Kaj sledi iz tako ovedenega konca filozofije, torej iz ovedenja take dekadence in nihilizma evropskega duha, ki bistveno ogrožata evropskega človeka; kaj sledi iz tega za današnji študij filozofije? Očitno to, da je pravi študij filozofije danes tedaj le tisti, ki izhaja iz hude in pristne prizadetosti od zgodbe omenjene moderne dekadence in nihilizma kot znanilcev in nosilcev konca filozofije. Kolikor globlja je tvoja izkušnja tega konca in z njo tvoja *pri-zadetost* od omenjene dekadence in nihilizma, v tolikšni meri bo tudi po načinu pravi tvoj študij filozofije, ki ga bo gnala ta izkušnja in prizadetost. Veliko izročilo filozofije se ti v svojem bistvenem pokaže kot živo in zavezujoče toliko bolj, kolikor bolj si se ti sam odprl krizi duha današnjosti in skozi konec filozofije študiraš in sprejemaš veliko izročilo nekdanje velike filozofije kot neko svojo usodo. In tu zate zdaj ni več nobene poljubnosti in tudi ne več tistega »liberalističnega« »pluralizma« razlag ali interpretacij filozofij izročila. To se morda zdi na prvi pogled lahko, vendar nikakor ni lahko. Kajti zdaj spet vstane tisti znani in za naš čas dozdevno kar neubranljivi ugovor. Ta namreč zdaj z neko dozdevno nezavrnljivostjo pravi nekako takole:

»To, kar ti zdaj prikazuješ kot tak in tak konec filozofije, je pač vsekakor le

neka tvoja interpretacija zgodovine filozofije iz njenega izročila in njenega današnjega stanja. Taka tvoja interpretacija pa izhaja iz nekih tvojih predvidov in/ali vnaprej sprejetih tvojih odločitev, ki so bodisi samovoljne in torej za druge nezavezujoče, ali pa so pogojene po eni strani lahko s tebi nezavednimi strukturami tvoje duševnosti in po drugi strani tebi prav tako nezavednimi strukturnimi momenti družbenega in svetovnega stanja, v katerem živiš. Skratka: tudi tvoja razlaga konca filozofije in krize evropskega duha in človeštva je pač le ena izmed razlag, ki sama na sebi nima ničesar takega, kar bi jo bistveno odlikovalo pred drugimi kot edino pravo. In zato seveda tudi študij filozofije, ki naj bi ga usmerjala taka tvoja razlaga, ni sprejemljiv kot edino pravi in za vse zavezujoč.«

Tak ugovor se zdi – še posebej po svoji navidezni nezavrnjivosti, s katero nastopa, – uničujoč. Tak ugovor dandanes zmagovito in na različne načine nastopa proti vsaki obče zavezujoči misli in je kot tak hromeči strup za vsako zavezujočo misel, saj vsako brž relativira in pokaže celo na njeno, nji nezavedno *pogojenost*. Zadnja beseda tega ugovora je: ni nobene nasebne resnice; »resnica je vrsta zmote/laži, brez katere določena vrsta živali ne more živeti«, kakor posmehljivo-ironično reče Nietzsche. In vendar je prej omenjeni ugovor in njegova zadnja resnica o izgubi vsake resnice le nihilistični izraz temeljne dekadence evropskega duha in človeka moderne dobe, kot konca filozofije. Toda kako se ti prav to *zavezujoče* pokaže tako, da prej nakazani ugovor, ki ga ne smeš kar zlahka zavrnil, take misli ne more relativirati na neko samovoljo tvojih takih interpretacij? Skratka: vprašanje, ki nujno zahteva tvoj odgovor, je še vedno odprto: Od kod prihaja nepoljubnost in neodvrnljiva zavezljivost bistvenega mišljenja danes, ki vključuje tudi nepoljubnost in zavezljivost razlage in študija vse velike filozofije od njenega začetka do njenega konca, kjer niti ta začetek niti ta konec filozofije nista le neka tvoja poljubna interpretacija med drugimi enakovrednimi?

Nekje na začetku predavanja sem omenil, da bi mogel biti zavezujoče pravi način študija filozofije tisti, ki bi ustrezal tistemu *bistveno filozofskemu* vse njene zgodovine – ki bi bil torej od-govoren nagovoru bistva filozofije same. Ki bi bil torej poslušni od-govor brezglasnemu nagovoru same *zadeve* vse

filozofije. To pa tako, da ta zadeva sama bistveno pri-zadeva človeka v samem njegovem bistvu vtem, ko mu daje, nakloni njegovo lastno človeško bistvo. Se pravi: da ta *zadeva* mišljenja v tem *od-nosu* pri-zadevanja *o-svoji* človeka v prostost njegovega bistva, saj je tu besedo »*o-svojitev*«*»* treba slišati kot sprostitvev, od-pustitev v *svojost* lastnega bistva. Vendar ne kakega človeka nasploh, ampak tebe samega v tvoji najpristnejši svojosti. In tu je treba zdaj zares prisluhniti: Kako te *pri-zadene* izguba zavezujoče zadeve vse filozofije v današnjem stanju nakazanega filozofskega kaosa? Očitno je: *pri-zadene te z ničevostjo tvoje človeškosti, če je ta bila kot evropska bistveno filozofsko zasnovana: po njeni zadevi sami*. V taki ničevosti pa te na pretresujoč tesnoben način lahko zadene *nič* te tvoje lastne ničevosti in z njim bistvena končnost lastnega bitja, se pravi tvoja nepresegljiva in neodvnljiva smrtnost in strašnost smrti, spričo katere odpade vsako distancirano teoretiziranje in objektivistična distanca in vsaka poljubnost in vsako igrčkanje – seveda, če je ta pretres pri-zadetosti pristen, nezaigran. Ta pretres take pri-zadetosti te sune k sebi samemu kot nepresegljivemu *bitju končne/časne biti* – in ti tako povsem zavezujoče odkrije pozabljenega tebe samega kot *smrtnika* po samem svojem bistvu in v vsej tragičnosti svojega prebivanja v svetu – brez vsake liberalistične poljubnosti. In ta izkušnja lastne *biti* v taki pri-zadetosti od nje ti zavezujoče odkrije to *bit samo kot prvo, odločujočo in zastrto gonilno zadevo vse filozofije, ki je kot pri-zadevajoči od-nos do človeka tisto, kar ga o-svoji v bit-je končne/časne biti* – v *bitje istine*, kakor pravim v svoji knjigi. In ta, človeškemu *bitju biti* v vsakem zgodovinskem trenutku nekako *pri-hodna bit* je v vsej svoji tragičnosti prežeta s hvaležnostjo – *eucharistia* – in ljubeznijo, ki zaobsega v sebi sovraštvo. Tu je točka in tisti trenutek, kjer pade vsa poljubnost stališč vsakršnih tako imenovanih interpretacij zgodbe zgodovine filozofije, kajti tu je njen *započenujoči začetek in izvor* tudi vsega nepoljubnega mišljenja o filozofiji danes – na njenem koncu. To je obenem trenutek zgodbe novega začetka mišljenja, ki na koncu filozofije ni in ne more biti več filozofija in filozofiranje kot *umovanje* absolutnega amuzičnega uma. In na tem mestu, v tem trenutku ovedenja se ti odpre tisti edino pravi študij vse filozofije in njene lastne izvirne zadeve.

Tako se ti zavezujoče pokaže, da se vse bistveno mišljenje godi zunaj vsa-

kega relativizma na eni ali absolutnosti na drugi strani; zunaj vsakega »proste-
ga lebdenja« (poljubnosti teoretiziranja in rezoniranja) na eni ali pogo-
jenosti kot nezavedne ali drugačne determiniranosti na drugi strani; zunaj
poljubnosti tako imenovanega »pluralizma« na eni ali totalitarizma ideo-
logije na drugi strani kot kake prisile nekakšnih družbenih nujnosti na drugi
strani; zunaj pogojenosti nekakšne ideološke nadgradnje po nekakšni *bazi*,
bodi ta marksistično mišljena družbeno-ekonomska baza ali strukturali-
stična oz. psihoanalitiistična bazičnost nekih nezavednih struktur na eni ali
pa zgolj intelektualistično lebdenje v nekakšni prazni poljubnosti rezoni-
ranja na drugi strani. Mišljenje ima svoj »*metalogični*« *izvor* in *nagib*, zato
tudi meta-bazični, meta-ekonomski, meta-družbeni, meta-psihični, meta-
rezonerski *izvor* in *nagib* kot svoj započenjajoči začetek: ima ga v *pri-
zadevajočem pri-hodu biti same* h *končnemu/časnemu bitju biti* – pristnemu
smrtniku. Končnost biti same je *izvor*. »*Meta*« v prej omenjenih sestav-
ljenkah pa ni tisti znameniti metafizikum vse tradicijske filozofije, ampak
je odločilna vrnitev k mestu/času samega bitja končne/časne biti: torej k
zemskemu *smrtniku*. »Meta-logika« izvornega začetka zavezujočega mi-
šljenja je od-skok iz filozofske logike absolutnega amuzičnega uma kot
doskok v tisti izvorni pozabljeni *logos*, kakor ga mislita Heraklit in Par-
menid, o čemer govorim v svoji knjigi. Torej je do-skok v tisti izvorni *logos*,
ki jea *isto* z izvorno, predsokratsko mišljeno, *physis*; drugače rečeno: je do-
skok v *istino samo*, ki te *o-svoji* v bistvu kot *bitje istine* – ali z drugo besedo
bitje biti same.

121

Naznačil sem mesto in trenutek začetka zgodbe izvornega zavezujočega
mišljenja danes, ki na koncu filozofije ni več filozofiranje kot umovanje
absolutnega amuzičnega uma in je tudi zunaj polja današnjega razkroja uma,
zunaj znanosti, v katere se je razpustila filozofija na svojem koncu. Se pravi,
da pri-hodno mišljenje tudi ni in ne more biti več utemeljeno in dokazano z
navedbo/dostavitvijo razloga zase: zakon o protislovju in zakon o razlogu
(*principium contradictionis* in *principium rationis sufficientis*) z vso logiko
vred niso mera zanj. To novo, drugačno mišljenje je *brezglasnemu nagovoru*
svoje zadeve poslušni od-govor. In prav to je novi bistveni značaj tistega,
kar se imenuje *fenomenologija*. Ta zdaj ni več tista Husserlova, ki se je
ravnala po zahtevi »k stvari sami« ali po »zrenju stvari same«, pri čemer je

huserljanska »stvar sama« bila in je tudi ostala subjektiviteta absolutnega amuzičnega, torej neposlušnega, torej teoretičnega, gledajočega, zročega uma. Mišljenje je nagovoru svoje zadeve *poslušni od-govorni govor*. Ta zadeva mišljenja je njegov zasnavlajoči izvor, namreč *bit sama* kot prizadevajoči pri-hod k človeku-smrtniku, po nji sami šele zasnovanem kot bit-je končne/časne biti. Ni več »gledanje« – torej produciranje – idej. *Poslušnost bistvu besede/govora*, torej *bistvu biti same* je zdaj odločilna poteza fenomenologije. Takšno mišljenje, ki ga imenujem zdaj fenomenologija, je *pot/hod-v-bližino*, če je navadno zmeraj preskočena in pozabljena bližina sama bistvo biti same – istina. Pot/hod-v-bližino: to pove Heraklitova beseda *agchibasíe* – edina, ena sama beseda fragmenta 122. In na polju take »metalogične« fenomenologije v prej naznačenem smislu se danes odvija tudi edino pravi način študija filozofije velikega izročila in torej tudi njena razlaga na njenem koncu. Šele tako dobi izročilo velike filozofije svoje novo življenje, zasiye v novi luči in tehtnosti. Zato le tak študij filozofije v in na njenem koncu ni zgolj kak akademski sprehod po pokopališču mrtvih idej, ampak pristno soočenje današnjega evropskega človeka s svojo zgodovinsko bistveno usodo: z zgodbo svoje zgodovine iz goda biti same. Takšno soočenje z zgodbo zgodovine filozofije je ovedenje njenega konca kot največje nevarnosti, ki ogroža sámo zgodovinsko bistvo modernega evropskega človeka in človeštva z razčlovečenjem, zničenjem lastnega bista v zgolj *razpoložljivost* za vsezajemajočo prakso znanosti, ki je *izzivanje razpoložljivega*. Mišljenje tega konca kot vse-zajemajoče dekadence in nihilizma je mišljenje biti same v njeni današnji *epohi*. Taka misel konca filozofije kot bistvene nevarnosti pa je danes deležna usode mitske Kasandre, ki je nihče ne posluša. In zato Kasandri nikakor ni lahko, saj je njena vednost nevarnosti njena najhujša muka. Svojo tako usodo mora prenesti današnje mišljenje konca. Da je to nepoljubno takó, se oveš le v izkušnji sebe kot pristnega smrtnika: torej z izkušnjo svoje smrtne, se pravi končne/časne, zemske in tragične biti same v njenem pri-hodu. V tem je obrat *umne živali* (animal rationale) kot dosedanjega bista človeka k *zasnovanemu bitju biti same*, torej *bitju istine*: je *prebuditve* v takšno bitje biti oz. bitje istine. Kajti pričakovanje, da boš kot moderni iz-rodek umne živali, namreč kot post-moderni dekadent in nihilist, ki se tega navadno niti ne zaveda, da boš torej kot tak dosegel izvorno zadevo vse filozofije in današnjega novega mišljenja

brez neke spreobrnitve svojega zgodovinskega bistva je jalovo. Takšno pričakovanje objektivističnega akademskega študija filozofije in akademskega filozofskega učenja štva z vso njegovo kaotičnostjo vred – je jalovo in te pelje v propad: je poteza moderne dekadence. Študij filozofije danes, ki odgovori nagovoru skrite in pozabljene in potlačene izvirne zadeve filozofije, je danes naša najvišja zahteva in najtežja naloga – neznansko težka.

Zato naj sklepoma fenomenološko povem: mišljenje biti same zate ni nekaj, česar se zgolj naučiš pri Heideggru ali pri kom drugem, ampak mora izvirno biti tvoja lastna izkušnja na mestu in v trenutku prebuditve tebe samega kot bitja končne/časne biti same. – »Metalogična« izkušnja v naznačenem smislu, ki ni niti kak iracionalizem niti kako »prišepetavanje iz onstranstva«, ampak je bistveno mesto človeškosti, ko se človek prebije iz današnje ničevosti sebe v »svoji« razpoložljivosti vse-zajemajoči in vse bitno uničujoči praksi znanosti in trajajočega konca filozofije v nji. Šele v sredini tvoje take izkušnje ti Heidegger zares spregovori, ker imaš za njegovo besedo odprto tretje – bistveno – uho. Mnogi ga namreč berejo in akademsko distancirano »raziskujejo«, pa ne razberejo ničesar in prekladajo zgolj njegove besede, ki se jim pri takem početju vse bolj prazniijo. Enako je z Nietzschejem kot odločilnim končnim mislecem moderne Evrope in vsemi njegovimi velikimi predhodniki vse do Aristotela in Platona. Toda tista tvoja lastna izkušnja z mišljenjem danes, ki vključuje tvojo prebuditev, – ta »božja iskra sama« – zahteva zase tvoj študij, zahteva strogo šolo: to je zahteva fenomenologije. Svoj dar moraš razvijati s strogo šolo, sicer ga še izgubiš.